

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań			
			konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopełniający
I. Organizm człowieka. Skóra – powłoka organizmu	1.	Organizm człowieka jako funkcjonalna całość	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wymienia dziedzinę biologii zajmujące się budową i funkcjonowaniem człowieka wskazuje komórkę jako element budulcowy ciała człowieka wylicza układy narządów człowieka 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje człowieka do królestwa zwierząt podaje przykłady tkanek opisuje podstawowe funkcje układów 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> opisuje cechy różniące człowieka od pozostałych naczelnych wyjaśnia, co to jest homeostaza 	<p>Uczeń:</p> <ul style="list-style-type: none"> wykaszuje stopniowe komplikowanie się budowy człowieka wyjaśnia zależności między układami narządów
	2.	Budowa i funkcje skóry	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe funkcje skóry wymienia wytwory naskórka 	<ul style="list-style-type: none"> podaje funkcje skóry i warstwy podskórnej wylicza warstwy skóry wskazuje melaninę jako czynnik decydujący o kolorze skóry 	<ul style="list-style-type: none"> wykaszuje zależność funkcji skóry od jej budowy na konkretnych przykładach opisuje funkcje poszczególnych wytworów naskórka 	<ul style="list-style-type: none"> planuje doświadczenie wykazujące, że skóra jest narządem zmysłu dowodzi, że odcień skóry zależy od zawartości barwnika w skórze
	3.	Higiena i choroby skóry	<ul style="list-style-type: none"> wymienia choroby skóry podaje przykłady dolegliwości skóry 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia konieczność dbania o skórę klasyfikuje rodzaje oparzeń i odmrożeń omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku oparzeń 	<ul style="list-style-type: none"> omawia objawy dolegliwości skóry analizuje zasady pielęgnacji skóry wyjaśnia, czym są alergie skórne 	<ul style="list-style-type: none"> proponuje środki do pielęgnacji skóry młodzieńczej ocenia wpływ promieni słonecznych na skórę demonstruje zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku urazów skóry
	4.	Budowa szkieletu	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje elementy biernego i czynnego aparatu ruchu podaje nazwy wskazanych elementów budowy szkieletu wymienia tkanki budujące szkielet 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje szkielet osiowy na modelu lub schemacie wskazuje obręcz barkową i miedniczną na modelu lub schemacie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia sposób działania biernego i czynnego aparatu ruchu rozpoznaje tkanki budujące szkielet porównuje tkankę chrzęstną i kostną wskazuje rolę poszczególnych tkanek w budowie kości 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje elementy szkieletu do maszyny prostej
	5.	Budowa i rola szkieletu osiowego	<ul style="list-style-type: none"> wylicza elementy szkieletu osiowego wymienia elementy budujące klatkę piersiową podaje nazwy odcinków kręgosłupa 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje móżgoc i trzewioczaszkę na modelu lub ilustracji wymienia narządy chronione przez klatkę piersiową 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia kości budujące szkielet osiowy charakteryzuje funkcje szkieletu osiowego wyjaśnia związek budowy czaszki z pełnionymi funkcjami 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę chrząstek w budowie klatki piersiowej wykaszuje związek budowy odcinków kręgosłupa z pełnioną przez nie funkcją
	6.	Budowa i funkcjonowanie kończyn	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy budowy obręczy barkowej i miednicznej 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje elementy budowy obręczy barkowej i miednicznej wskazuje kości kończyn górnej i dolnej na modelu lub schemacie 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia kości tworzące obręcze barkową i miedniczną porównuje budowę kończyn górnej i dolnej 	<ul style="list-style-type: none"> wykaszuje związek budowy obręczy miednicznej z pełnioną funkcją
	7.	Kości – elementy składowe szkieletu	<ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę fizyczną kości wskazuje miejsce występowania szpiku kostnego wymienia rodzaje połączeń kości opisuje budowę stawu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości rozpoznaje różne kształty kości rozpoznaje rodzaje stawów odróżnia staw zawiasowy od kulistego 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje zmiany zachodzące w układzie kostnym wraz z wiekiem omawia znaczenie składników chemicznych w budowie kości porównuje kości różnego kształtu charakteryzuje połączenia kości opisuje rolę szpiku kostnego 	<ul style="list-style-type: none"> planuje doświadczenie wykazujące skład chemiczny kości wskazuje różnice w budowie kości długiej i płaskiej wyjaśnia związek budowy stawu z rodzajem ruchu kończyny w stawie
II. Aparat ruchu						

Dział programowy	Lp.	Temat	Poziom wymagań			
			Konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopełniający
II. Aparat ruchu	8.	Budowa i znaczenie mięśni	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na ilustracji najważniejsze mięśnie szkieletowe przy pomocy nauczyciela wymienia rodzaje tkanki mięśniowej podaje warunki niezbędne do prawidłowego funkcjonowania mięśni 	<ul style="list-style-type: none"> określa funkcje wskazanych mięśni szkieletowych opisuje budowę tkanki mięśniowej wykonuje rysunek tkanki mięśniowej spod mikroskopu wyjaśnia antagonistyczne działanie mięśni 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje mięśnie szkieletowe wskazane na ilustracji opisuje czynniki mięśni wskazanych na schemacie rozpoznaje pod mikroskopem różne rodzaje tkanki mięśniowej wyjaśnia warunki prawidłowej pracy mięśni analizuje przykłady urazów ścięgien 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje związek budowy z funkcją tkanki mięśniowej demonstruje działanie mięśni szkieletowych uzasadnia konieczność regularnych ćwiczeń gimnastycznych
	9.	Choroby aparatu ruchu	<ul style="list-style-type: none"> wymienia naturalne krzywizny kręgosłupa opisuje przykłady powstawania wad postawy wymienia choroby aparatu ruchu 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje wady postawy na ilustracji wskazuje ślad stopy z płaskostopiem opisuje urazy kończyn omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje naturalne krzywizny kręgosłupa wyjaśnia przykłady wad postawy wskazuje metody zapobiegania wadom kręgosłupa podaje przykłady chorób aparatu ruchu podaje przykłady zmian zachodzących w układzie kostnym na skutek osteoporozy wyjaśnia procesy zachodzące w układzie kostnym na skutek urazów 	<ul style="list-style-type: none"> wyszukuje informacje dotyczące zapobiegania płaskostopiu wyjaśnia konieczność rehabilitacji po urazach planuje i demonstruje udzielanie pierwszej pomocy w przypadku urazów kończyn
	10.	Pokarm – budulec i źródło energii	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe składniki pokarmowe wymienia produkty spożywcze zawierające białko podaje źródła węglowodanów wylicza pokarmy zawierające tłuszcze 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje składniki odżywcze na budulcowe i energetyczne wymienia źródła tłuszczu w diecie człowieka określa aminokwasy jako cząsteczki budulcowe białek 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę składników pokarmowych w organizmie określa znaczenie celulozy w diecie porównuje pokarmy pełnowartościowe i niepełnowartościowe charakteryzuje rolę tłuszczów w organizmie 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia związek między spożyciem produktów białkowych a wzrostem ciała porównuje wartość energetyczną węglowodanów i tłuszczów wyjaśnia skutki nadmiernego spożycia tłuszczów
III. Układ pokarmowy	11.	Witaminy, sole mineralne, woda	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę trzech witamin rozpuszczalnych w wodzie i dwóch rozpuszczalnych w tłuszczach podaje rolę dwóch makroelementów wymienia mikroelementy 	<ul style="list-style-type: none"> rozdziła witaminy rozpuszczalne w wodzie i w tłuszczach opisuje rolę wody w organizmie 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje rodzaje witamin omawia znaczenie makroelementów i mikroelementów w organizmie człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje skutki niedoboru witamin, makroelementów i mikroelementów
	12.	Budowa i rola układu pokarmowego	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, na czym polega trawienie wymienia rodzaje zębów u człowieka podaje funkcje wątroby i trzustki podaje nazwy procesów zachodzących w poszczególnych odcinkach przewodu pokarmowego 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje rolę poszczególnych rodzajów zębów wskazuje odcinki przewodu pokarmowego na planszy lub modelu rozpoznaje wątrobę i trzustkę na schemacie lokalizuje wątrobę i trzustkę na własnym ciele 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje zęby człowieka omawia funkcje poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego lokalizuje odcinki przewodu pokarmowego, wskazując odpowiednio miejsca na powierzchni ciała 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia zależność między budową a funkcjami rodzajów zębów omawia znaczenie procesu trawienia wykazuje związek budowy zółdka z jego funkcją omawia rolę poszczególnych odcinków przewodu pokarmowego opisuje procesy trawienia na wszystkich odcinkach przewodu pokarmowego

<h3>III. Układ pokarmowy</h3>	<p>13. Higiena i choroby układu pokarmowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki, od których zależy rodzaj diety określa zasady zdrowego żywienia wymienia choroby układu pokarmowego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje grupy pokarmów na piramidzie żywienia przezwiduje skutki złego odżywiania się określa przyczyny chorób układu pokarmowego omawia zasady udzielania pierwszej pomocy w przypadku zakrzepienia 	<ul style="list-style-type: none"> objaśnia pojęcie „wartość energetyczna pokarmu” wykazuje zależność między dietą a czynnikami, które ją warunkują charakteryzuje choroby układu pokarmowego 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między higieną odżywiania się a profilaktyką chorób układu pokarmowego przygotowuje wystąpienie na temat chorób związanych w zaburzeniami w laktianiu i przemianie materii demonstruje i komentuje udzielanie pierwszej pomocy w przypadku zakrzepienia
<p>14. Budowa i funkcje krwi</p>	<ul style="list-style-type: none"> podaje nazwy elementów morfotycznych krwi wymienia grupy krwi wylicza składniki biorące udział w krzepnięciu krwi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia funkcje krwi wskazuje uniwersalnego dawcę i biorcę 	<ul style="list-style-type: none"> omawia znaczenie krwi charakteryzuje elementy morfotyczne krwi omawia rolę hemoglobiny 	<ul style="list-style-type: none"> omawia budowę i funkcje erytrocytów opisuje mechanizm krzepnięcia krwi wskazuje rolę płytek krwi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zasady transfuzji krwi wyjaśnia mechanizm krzepnięcia krwi rozpoznaje elementy morfotyczne krwi na podstawie obserwacji mikroskopowej
<h3>IV. Układ krążenia</h3>	<p>15. Krwioobieg</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia narządy, w których przemieszcza się krew omawia na ilustracji mały i duży obieg krwi 	<ul style="list-style-type: none"> omawia funkcje wybranego naczynia krwionośnego porównuje żyłę i tętnicę opisuje funkcje zastawek żylnych 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje krwioobieg mały i duży charakteryzuje zadania dużego i małego obiegu krwi 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje poszczególne naczynia krwionośne na ilustracji wykazuje związek budowy naczyń krwionośnych z pełnionymi funkcjami
<p>16. Serce i jego rola w organizmie</p>	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje na sobie położenie serca wymienia elementy budowy serca 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje elementy budowy serca i naczynia krwionośnego na schemacie (ilustracji z podręcznika) wyjaśnia, czym jest puls 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje mechanizm pracy serca omawia fazy pracy serca mierzy kolebdę puls podaje prawidłowe ciśnienie krwi u zdrowego człowieka 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia rolę zastawek w funkcjonowaniu serca porównuje wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje rolę zastawek w funkcjonowaniu serca porównuje wartości ciśnienia skurczowego i rozkurczowego
<p>17. Choroby i higiena układu krwionośnego</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia choroby układu krwionośnego omawia pierwszą pomoc w przypadku krwotoków 	<ul style="list-style-type: none"> odczytuje wyniki badania laboratoryjnego wymienia czynniki wpływające korzystnie na funkcjonowanie układu krwionośnego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczyny chorób układu krwionośnego charakteryzuje objawy krwotoku żylnego i tętniczego 	<ul style="list-style-type: none"> przygotowuje portfolio na temat chorób układu krwionośnego demonstruje pierwszą pomoc w przypadku krwotoków przygotowuje wywiad z pracownikiem służby zdrowia na temat chorób układu krwionośnego 	<ul style="list-style-type: none"> przygotowuje portfolio na temat chorób układu krwionośnego demonstruje pierwszą pomoc w przypadku krwotoków przygotowuje wywiad z pracownikiem służby zdrowia na temat chorób układu krwionośnego
<h3>V. Układ oddechowy</h3>	<p>18. Układ limfatyczny</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia cechy układu limfatycznego wymienia narządy współpracujące z układem limfatycznym 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje budowę układu limfatycznego omawia rolę węzłów chłonnych 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje rolę układu limfatycznego na podstawie filmu omawia rolę śledziony i gruczoły 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje układ limfatyczny i krwionośny omawia rolę węzłów chłonnych i migdałków
<p>19. Odporność organizmu</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia elementy układu odpornościowego wylicza bariery obronne organizmu definiuje szczepionkę i surowicę jako czynniki odpowiadające za odporność nabytą 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia odporność nabytą i wrodzoną wyjaśnia, że AIDS jest chorobą wywołaną przez HIV 	<ul style="list-style-type: none"> omawia rolę elementów układu odpornościowego charakteryzuje rodzaje odporności wyjaśnia sposób działania HIV 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm działania odporności nabytej opisuje rodzaje leukocytów odróżnia działanie szczepionki od surowicy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm działania odporności nabytej opisuje rodzaje leukocytów odróżnia działanie szczepionki od surowicy
<p>20. Budowa i rola układu oddechowego</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia oddatki układu oddechowego definiuje płuca jako miejsce wymiany gazowej 	<ul style="list-style-type: none"> omawia funkcje narządów układu oddechowego opisuje rolę nagłośni 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia drogi oddechowe i narządy wymiany gazowej wykazuje związek budowy narządów układu oddechowego z pełnionymi funkcjami 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia drogi oddechowe i narządy wymiany gazowej wyjaśnia zależność między ilością oddychu a wysiłkiem opisuje dyfuzję O₂ i CO₂ zachodzącą w pęcherzykach płucnych 	<ul style="list-style-type: none"> wykazuje zależność między budową płuc a wymianą gazową odróżnia głośnię i nagłośnię demonstruje mechanizm modlacji głosu
<p>21. Mechanizm wymiany gazowej</p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia narządy biorące udział w procesie wentylacji demonstruje na sobie mechanizm wdechu i wydechu 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje różnice w ruchach klatki piersiowej i przepony podczas wdechu i wydechu oblicza ilość wdechów i wydechów przed i po wysiłku 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia mechanizm wentylacji i oddychania klatki piersiowej wyjaśnia zależność między ilością oddychu a wysiłkiem opisuje dyfuzję O₂ i CO₂ zachodzącą w pęcherzykach płucnych 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje wyniki doświadczenia na wykrwanie CO₂ w powietrzu wydychanym analizuje proces wymiany gazowej w płucach i tkankach 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje wyniki doświadczenia na wykrwanie CO₂ w powietrzu wydychanym analizuje proces wymiany gazowej w płucach i tkankach

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań					
			Konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopełniający		
V. Układ oddechowy	23.	Higiena i choroby układu oddechowego	<ul style="list-style-type: none"> definiuje kichanie i kaszel jako reakcje obronne organizmu wymienia kilka chorób układu oddechowego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, jak należy wdychać powietrze, aby uniknąć infekcji układu oddechowego opisuje przyczyny astmy omawia zasady postępowania w przypadku utraty oddechu 	<ul style="list-style-type: none"> określa znaczenie oddychania wewnątrzkomórkowego zapisuje utlenianie glukozy równaniem reakcji chemicznej omawia rolę ATP w procesie utleniania biologicznego 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zależność między ilością mitochondriów a zapotrzebowaniem narządów na energię przedstawia graficznie zawartość gazów w powietrzu wdychanym i wydychanym 		
			24.	Budowa i działanie układu wydalniczego	<ul style="list-style-type: none"> wymienia zbędne produkty przemiany materii wskazuje miejsce powstawania moczu pierwotnego i ostatecznego na modelu lub ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcia „wydalanie” i „defekacja” wymienia drogi wydalania zbędnych produktów przemiany materii 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje wydalanie i defekację omawia proces powstawania moczu na ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje warstwy budujące nerkę na modelu lub materiale świeżym omawia rolę układu wydalniczego w utrzymaniu homeostazy organizmu
					25.	Higiena układu wydalniczego	<ul style="list-style-type: none"> wymienia choroby układu wydalniczego określa dzienne zapotrzebowanie organizmu człowieka na wodę 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność regularnego opróżniania pęcherza moczowego omawia na ilustracji przebieg dializy
VI. Układ wydalniczy	26.	Budowa i rola układu nerwowego	<ul style="list-style-type: none"> wymienia funkcje układu nerwowego wymienia elementy budowy ośrodkowego układu nerwowego i obwodowego układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje elementy budowy komórki nerwowej wskazuje przebieg bodźca nerwowego na ilustracji wyróżnia somatyczny i autonomiczny układ nerwowy 			<ul style="list-style-type: none"> opisuje funkcje układu nerwowego wykazuje związek budowy komórki nerwowej z pełnią funkcji omawia działanie ośrodkowego i obwodowego układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia sposób działania synapsy charakteryzuje funkcje somatycznego i autonomicznego układu nerwowego
			27.	Ośrodkowy układ nerwowy	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje najważniejsze elementy mózgowia na ilustracji wymienia mózgowie i rdzeń kręgowy jako narządy ośrodkowego układu nerwowego 	<ul style="list-style-type: none"> określa mózgowie jako jednostkę nadrzędną w stosunku do pozostałych części układu nerwowego wskazuje elementy budowy rdzenia kręgowego na ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia nadrzędną funkcję mózgowia w stosunku do pozostałych części układu nerwowego wyjaśnia, na czym polega lateralizacja mózgu 	
					28.	Obwodowy układ nerwowy. Odruchy	<ul style="list-style-type: none"> wymienia rodzaje nerwów obwodowych podaje po trzy przykłady odruchów warunkowych i bezwarunkowych 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia włókna czuciowe i ruchowe opisuje na ilustracji drogę impulsu nerwowego w łuku odruchowym odróżnia odruchy warunkowe i bezwarunkowe
29.	Układ hormonalny	<ul style="list-style-type: none"> wymienia trzy gruczoły dokrewne i wydzielane przez nie hormony wskazuje na ilustracji położenie najważniejszych gruczołów 	<ul style="list-style-type: none"> klasyfikuje gruczoły wydzielania wewnątrznego i wewnątrznego wyjaśnia pojęcie „gruczoł dokrewny” wyjaśnia, czym są hormony 	<ul style="list-style-type: none"> porównuje działanie układu nerwowego i hormonalnego omawia znaczenie swoistego działania hormonów 				
VII. Regulacja nerwowo-hormonalna								

<p>VII. Regulacja nerwowo-hormonalna</p>	<p>30. <i>Działanie układu hormonalnego</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia skutki nadmiaru i niedoboru hormonu wzrostu 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia pojęcie „równowaga hormonalna” podaje przyczynny cukrzycy 	<ul style="list-style-type: none"> prezentuje na dowolnym przykładowym antagonistyczne działanie hormonów interpretuje skutki nadmiaru i niedoboru hormonów 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje zależność między układem nerwowym a hormonalnym thnaczy rolę regulacji nerwowo-hormonalnej w utrzymaniu homeostazy uzasadnia związek niedoboru insuliny z cukrzycą
	<p>31. <i>Choroby i higiena układu nerwowego</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki powodujące stres podaje przykłady trzech chorób spowodowanych stresem wylicza choroby układu nerwowego, których przyczynny nie są znane 	<ul style="list-style-type: none"> wymienia czynniki niwelujące stres przytoczająkrowuje chorobom układu nerwowego charakterystyczne objawy 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia dodatni i ujemny wpływ stresu na funkcjonowanie organizmu opisuje przyczynny nerwic rozpoznaje cechy depresji 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje przyczynny chorób układu nerwowego rozpoznaje na podstawie objawów choroby układu nerwowego
<p>VIII. Narządy zmysłów</p>	<p>32. <i>Budowa i działanie narządu wzroku</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> rozróżnia w narządzie wzroku aparat ochronny i gałkę oczną wymienia narządy stanowiące aparat ochronny oka rozpoznaje elementy budowy oka na ilustracji omawia funkcje elementów budowy oka 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje funkcje elementów aparatu ochronnego oka wyjaśnia pojęcie „akomodacja” omawia znaczenie reakcji zwięzania się źrenicy 	<ul style="list-style-type: none"> określa funkcje aparatu ochronnego i gałki ocznej wykasuje związek budowy elementów oka z pełnionymi przez nie funkcjami opisuje drogę bodźca świetlnego w oku 	<ul style="list-style-type: none"> omawia powstawanie obrazu na siatkówce porównuje powstawanie obrazu w oku do pracy aparatu fotograficznego planuje doświadczenie wykazujące reakcje tęczówki na różne natężenie światła
	<p>33. <i>Ucho – narząd słuchu i równowagi</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje elementy budowy ucha na ilustracji wymienia funkcje poszczególnych odcinków ucha 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia ucho zewnętrzne, środkowe i wewnętrzne wskazuje położenie narządu zmysłu równowagi 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje funkcje elementów ucha omawia funkcje ucha zewnętrznego, środkowego i wewnętrznego 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia mechanizm odbierania i rozpoznawania dźwięków wyjaśnia zasadę działania narządu zmysłu równowagi
	<p>34. <i>Higiena oka i ucha</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia wady wzroku definiuje daltonizm i astygmatyzm jako wady wzroku omawia zasady higieny oczu wymienia choroby oczu 	<ul style="list-style-type: none"> rozpoznaje krótkowzroczność i dalekowzroczność na ilustracji definiuje halas jako czynnik powodujący głuchotę 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wady wzroku wyjaśnia pojęcie „daltonizm” i „astygmatyzm” omawia zasady higieny oczu charakteryzuje choroby oczu 	<ul style="list-style-type: none"> rozróżnia rodzaje soczewek korygujących wady wzroku analizuje, w jaki sposób nadmierny halas może spowodować uszkodzenie słuchu
	<p>35. <i>Zmysły powonienia, smaku i dotyku</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia podstawowe smaki wylicza bodźce odbierane przez skórę 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje kubki smakowe jako właściwy narząd smaku 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje miejsce położenia kubków smakowych 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że skóra jest narządem zmysłu dotyku analizuje znaczenie wolnych zakończeń nerwowych w skórze
<p>IX. Rozmnażanie i rozwój człowieka</p>	<p>36. <i>Męski układ rozrodczy</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia męskie narządy rozrodcze i ich funkcje wymienia męskie cechy płciowe wskazuje narządy męskiego układu rozrodczego na ilustracji 	<ul style="list-style-type: none"> rysuje schematycznie i opisuje plemnika omawia proces powstawania nasienia określa funkcję testosteronu 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje męskie pierszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe trzeciorzędowe cechy płciowe 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia, że komórka plemnika jest właściwą gametą męską wykasuje zależność między produkcją hormonów płciowych a zmianami zachodzącymi w ciele męczyzny
	<p>37. <i>Żeński układ rozrodczy</i></p>	<ul style="list-style-type: none"> wymienia wewnętrzne narządy rozrodcze wskazuje wewnętrzne narządy żeńskiego układu rozrodczego na ilustracji wylicza żeńskie zewnętrzne narządy płciowe 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje funkcje żeńskiego układu rozrodczego rysuje schematycznie i opisuje komórkę jajową 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje żeńskie pierszo-, drugo- i trzeciorzędowe cechy płciowe opisuje funkcje wewnętrznych narządów rozrodczych charakteryzuje funkcje żeńskich zewnętrznych narządów płciowych 	<ul style="list-style-type: none"> tworzy prezentację na temat dojrzewania w dowolnej formie wykasuje związek budowy komórki jajowej z pełnioną przez nią funkcją

Dział programu	Lp.	Temat	Poziom wymagań				
			Konieczny	podstawowy	rozszerzający	dopełniający	
IX. Rozmnażanie i rozwój człowieka	38.	Funkcjonowanie żeńskiego układu rozrodczego	<ul style="list-style-type: none"> wymienia żeńskie hormony płciowe wymienia kolejne fazy cyklu miesięczkowego 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje w cyklu miesięczkowym dni płodne i niepłodne definiuje jajnik jako miejsce powstawania komórki jajowej 	<ul style="list-style-type: none"> interpretuje ilustracje przebiegu cyklu miesięczkowego omawia zmiany hormonalne zachodzące w trakcie cyklu 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje objawy napięcia przedmiesiączkowego analizuje rolę ciała żółtego 	
			<ul style="list-style-type: none"> wymienia choroby układu rozrodczego wymienia naturalne i sztuczne metody planowania rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> wskazuje kontakty płciowe jako potencjalne źródło zakażenia układu rozrodczego przyportradkownie chorobom źródła zakażenia wyjaśnia różnicę między nosicielstwem HIV a chorobą AIDS 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia konieczność regularnych wizyt u ginekologa przyportradkownie chorobom ich charakterystyczne objawy porównuje naturalne i sztuczne metody planowania rodziny 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zachowania prowadzące do zakażenia HIV ocenia naturalne i sztuczne metody antykoncepcji 	
	40.	Rozwój człowieka od poczęcia do narodzin	<ul style="list-style-type: none"> wymienia nazwy błon płodowych podaje, jak długo trwa rozwój płodowy 	<ul style="list-style-type: none"> portradkuje etapy rozwoju zarodka od zapłodnienia do zagnieżdżenia wyjaśnia pojęcie „zapłodnienie” 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje funkcje błon płodowych charakteryzuje okres rozwoju płodowego 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje funkcje łożyska 	
			<ul style="list-style-type: none"> wymienia zmiany zachodzące w organizmie kobiety podczas ciąży wymienia nazwy etapów porodu 	<ul style="list-style-type: none"> omawia zasady higieny zalecane kobietom ciężarnym podaje czas trwania ciąży 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia przyczyny zmian zachodzących w organizmie kobiety podczas ciąży charakteryzuje etapy porodu 	<ul style="list-style-type: none"> uzasadnia konieczność przestrzegania zasad higieny przez kobiety w ciąży omawia mechanizm powstawania ciąży pojedynczej i mnogiej 	
	42.	Etapu życia człowieka	<ul style="list-style-type: none"> wylicza etapy życia człowieka wymienia rodzaje dojrzalości wymienia różnice w tempie dojrzewania dziewcząt i chłopców 	<ul style="list-style-type: none"> określa zmiany rozwojowe u swoich rówieśników opisuje objawy starzenia się organizmu 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje wskazane okresy rozwojowe przypisuje charakterystyczne cechy dojrzalości biologicznej, psychicznej i społecznej 	<ul style="list-style-type: none"> analizuje różnice między przekwitaniem a starością przyportradkownie okresom rozwojowym zmiany zachodzące w organizmie 	
			<ul style="list-style-type: none"> omawia wpływ trybu życia na stan zdrowia rozpoznaje symbol Czerwonego Krzyża jako organizacji zajmującej się ochroną zdrowia 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne przyportradkownie symbole organizacji ich nazwom podaje przykłady wpływu środowiska na życie i zdrowie ludzi 	<ul style="list-style-type: none"> charakteryzuje czynniki wpływające na zdrowie podaje definicję zdrowia rozdzielną zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne 	<ul style="list-style-type: none"> wyказuje wpływ środowiska życia na zdrowie wymienia światowe organizacje zajmujące się ochroną zdrowia 	
	43.	Zdrowie fizyczne, psychiczne i społeczne	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady trzech chorób zakaźnych i cywilizacyjne wymienia choroby cywilizacyjne wymienia najczęstsze przyczyny nowotworów 	<ul style="list-style-type: none"> wyróżnia choroby zakaźne i cywilizacyjne omawia znaczenie szczyplek ochronnych wskazuje alergie jako skutek zanieczyszczenia środowiska 	<ul style="list-style-type: none"> podaje kryterium podziału na choroby zakaźne i cywilizacyjne rozdzielną szczyplek ochronne obowiązkowe i nieobowiązkowe wyjaśnia przyczyny powstawania chorób społecznych wyjaśnia, co decyduje o tym, że nowotwory są groźnymi chorobami 	<ul style="list-style-type: none"> oblicza własne BMI dowodzi, że stres jest przyczyną chorób cywilizacyjnych uzasadnia, że nerwice są chorobami cywilizacyjnymi 	
			<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady używek wymienia choroby spowodowane alkoholizmem 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, że stosowanie używek ma negatywny wpływ na zdrowie opisuje MONAR jako miejsce, gdzie można uzyskać pomoc w leczeniu uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ palenia tytoniu na zdrowie omawia skutki działania alkoholu na funkcjonowanie organizmu wyjaśnia, jak uniknąć uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> wyказuje zależność między przyjmowaniem używek a powstawaniem nalogu wykonuje w dowolnej formie prezentację na temat profilaktyki uzależnień 	
	X. Zdrowie a cywilizacja	45.	Uzależnienia	<ul style="list-style-type: none"> podaje przykłady używek wymienia choroby spowodowane alkoholizmem 	<ul style="list-style-type: none"> wyjaśnia, że stosowanie używek ma negatywny wpływ na zdrowie opisuje MONAR jako miejsce, gdzie można uzyskać pomoc w leczeniu uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> opisuje wpływ palenia tytoniu na zdrowie omawia skutki działania alkoholu na funkcjonowanie organizmu wyjaśnia, jak uniknąć uzależnień 	<ul style="list-style-type: none"> wyказuje zależność między przyjmowaniem używek a powstawaniem nalogu wykonuje w dowolnej formie prezentację na temat profilaktyki uzależnień